

pořádá:
Festival Vyšehrátka pořádá Studio DAMÚZA o.p.s.

autoři konceptu:
Tomsa Legierski, Daniela Fialová, Vitek Maštalíř

autoři textů:
Kristýna Plíhalová a Kristýna Felcmanová

grafický design:
Vojtěch Vavřín

© VYŠEHRÁTKY 2016

(nejen)
pro děti a jejich
rodiče

Kdo byl Karel IV.?

Doprovodné texty k Divadelní bojovce:
Po stopách Karla IV.

www.vysehratky.cz

VYŠEHRÁTKY

2016

vyšehrad
národní kulturní památka

MINISTERSTVO
KULTURY

Milá paní učitelko, milý pane učiteli,

doprovodné texty, které držíte v ruce, nekopírují stanoviště divadelní bojovky, jak jste si je prošli na Vyšehradě, ale jsou jejich důležitým doplňkem. Zatímco bojovka vám dala zažít, co všechno Karel IV. v životě vykonal, z následujících článků se dozvíte, jaký Karel IV. byl, jak přemýšlel a proč byl tak velkým panovníkem, že si ho připomínáme ještě dnes. Texty a úkoly jsou vhodné pro žáky čtvrtých a vyšších tříd. Je na Vás, jak s texty naložíte. My ovšem doporučujeme tento postup:

- Přečtěte si texty s dětmi ve třídě. Můžete je dětem nakopírovat, ale lze pracovat i s jedinou kopií.
- Na konci většiny kapitol najdete úkol. Většinou jde o několik otázek k zamyšlení. Otázky s dětmi projděte a nechte je, ať se nad nimi zamyslí v tichosti samy a poznamenají si odpovědi.
- Otázky směřují k nadčasovým tématům, které se mohou týkat dětí i dnes (občanská angažovanost, životní filosofie, hodnota vzdělání, apod.). Otázky s dětmi znovu projděte v moderované diskuzi.
- Pokud budou pro některé děti otázky příliš osobní a citlivé, nenuťte je zapojovat se do debaty.

Jaký byl Karel politik?

Ví se, že Karel byl schopný politik. Co to ale znamená? Karel byl mistr diplomacie a kompromisu. Dovedl vyjednávat velmi obratně. Choval se tak, jak to pro něj bylo v tu chvíli nejvýhodnější. Často také nedodržel, co slíbil, když se mu to hodilo. Vždy dosáhl svého a každou situaci dokázal proměnit ve svůj prospěch.

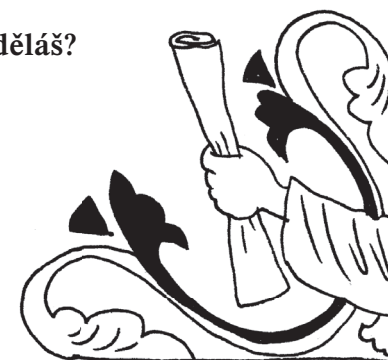
Protože pro Karla byla důležitá víra, staral se i o církve a přátelil se s kněžími. Středověká politika byla ale spíš boj šlechty s kněžími a biskupů s králi. Karel byl tedy výjimečný král, protože s církví spolupracoval. Však mu to také mnozí šlechtici měli za zlé. V neposlední řadě pomohla Karlovi v jeho vládě náhoda. A to v těch nejneuvěřitelnějších okamžicích.

Stalo se například, že byl Karel ve sporu s Jindřichem Bavorskem. Oba si dělali nárok na římský trůn. Jindřich se spojil s některými biskupy a ti dali do klatby každé německé město, které stranilo Karlovi. To znamená, že ve městě se nesměly sloužit mše a kněz nesměl ani křtít ani oddávat. To byl pro tehdejší lid strašlivý trest. Spor Jindřicha s Karlem došel tak daleko, že proti sobě vytáhli s vojsky. Když byl Karel se svou armádou na hranicích Čech, zasáhla náhoda. Dozvěděl se, že Jindřich zemřel na lovu. A protože Karel uměl obrátit každou situaci ve svůj prospěch, okamžitě vojsko proměnil na vítězný průvod, projel celou říší, získal biskupy na svou stranu a ti snímali z měst klatby. Stal se z něho král osvoboditel a zajistil si tak obdiv a oddanost poddaných.

Úkol:

Karel řešil mnoho konfliktů diskusí

- Vedl/a jsi v poslední době s někým diskuzi? S kým a o čem?
- Došli jste v té diskuzi ke kompromisu? A nebo jsi přesvědčil/a toho druhého o svém názoru?
- Jak přesvědčit toho druhého o svém názoru, aby diskuse nepřerostla v hádku?
- Co to znamená vyjednat kompromis?
- Umíš v diskuzi ustoupit a uznat svůj omyl? Pokud ano, jak to uděláš?

Mohl Karel milovat všechny své ženy?

Způsob, jakým si mohl král nebo šlechtic pomoci k většímu území, nebo k upevnění moci, byla také takzvaná sňatková politika. Budoucí král si vzal ženu z mocného šlechtického rodu a s ní dostal věnem kus území a nemálo peněz. Stejně tak se oženil i malý Karel. A byl skutečně malý. Když si Karel IV. vzal svou první ženu, Blanku z Valois, bylo oběma jenom sedm let. Oženit se nebo vdát jako dítě nebylo nic neobvyklého. Karlovu otci, Janu Lucemburskému, bylo čtrnáct let, když si vzal osmnáctiletou Elišku Přemyslovnu.

Karel vyrůstal s Blankou na francouzském dvoře. Odjeli spolu do Čech, Blanka se naučila mluvit česky, spolu s Karlem byla korunována na českou královnu a byla Karlovi oporou. Podle všech zpráv, měl Karel Blanku velmi rád. Narodily se jim dvě dcery, Markéta a Kateřina. Blanka zemřela ve třiceti dvou letech. Karel se po její smrti oženil ještě třikrát.

Jeho druhou ženou byla Anna Falcká, která pocházela z rodu Karlových nepřátel. Sňatkem s ní si je obrátil na svou stranu. Anna zemřela v pouhých dvaceti třech letech.

S třetí ženou, Annou Svídnickou, získal Karel poslední část Slezska, které ještě nepatřilo k Zemím Koruny české. Když bylo Anně patnáct let, porodila Karlovi dceru Elišku a ve dvaceti letech také prvního chlapce, následníka trůnu, který dostal tradiční přemyslovské jméno Václav. Anna rok na to zemřela.

Čtvrtá Karlova manželka byla Alžběta Pomořanská, vnučka polského krále. Karel si jí vzal, aby se zbavil nepřátel: uherského a polského krále a rakouského vévody. Alžběta byla o 31 let mladší než Karel. Porodila mu šest dětí, z toho čtyři syny. Alžběta Karla přežila. Po jeho smrti odešla do františkánského kláštera v Hradci Králové.

Nejenže se uměl Karel IV. výhodně oženit, ale také on sám zařídil na 50 politických manželství.

Úkol:

Každý si vybírá svého budoucího manžela nebo manželku podle různých měřítek. Pro Karla bylo důležité, aby byl sňatek politicky výhodný.

- Jaký by měl/a být tvůj budoucí manžel nebo manželka?
- Jaké vlastnosti by měl/a mít? Proč?
- Měly by jí/ho zajímat ty samé věci jako tebe?

Byl Karel IV. Čech?

Téhle otázce by Karel zřejmě vůbec nerozuměl. V době středověku nebylo důležité, jakou měl člověk národnost. Ano, existovaly Čechy a lidé mluvili česky, ale mnohem podstatnější pro ně bylo, z jakého rodu pocházejí a k jaké rodině náleží, než jakým jazykem mluví. Karel byl po matce Přemyslovec a po otci Lucemburk. Přemyslovci byly starým rodem českých a polských králů. Lucemburkové zase vládli západní polovině Evropy. Středověký člověk v Karlovi viděl především mocného panovníka, který zdědil téměř celou Evropu.

Právě proto Karel budoval Prahu, jako město, které je mostem mezi východem a západem. Založil například klášter Na Slovanech (dnes známý jako Emauzy), přivedl do něj mnichy z Chorvatska, kterým vyprosil u papeže povolení sloužit mše ve staroslovanštině tak, jak ji k nám přinesli Cyril s Metodějem.

Úkol:

Karel IV. byl hrdý na to, že je Přemyslovcem pocházejícím z Čech.

- Odkud pocházíš ty (z jakého města, země)?
- Napiš 4 věci, kterých si ceníš na své rodině.
- Napiš 4 věci, kterých si ceníš na místě, odkud pocházíš (země, kraj, město).
- Kde se nejvíc cítíš doma?
- Chtěl/a bys tu žít i dál, nebo bys chtěl/a žít někde jinde? Proč?

Jaký měl Karel IV. vztah s rodiči?

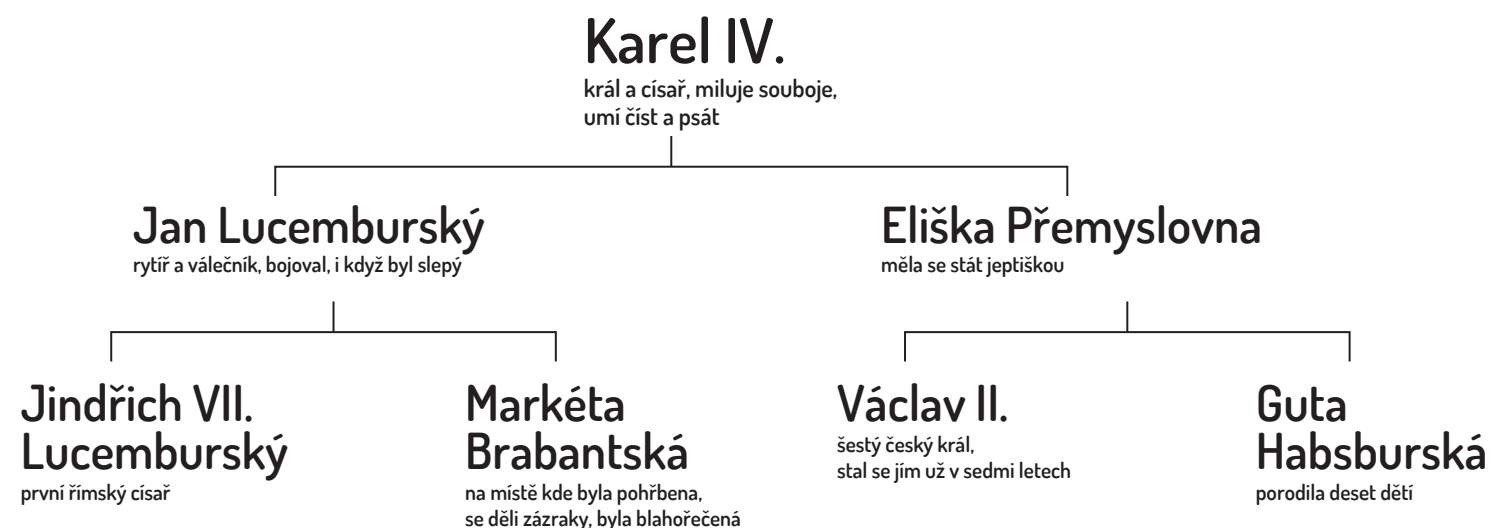
Karlovým otcem byl Jan Lucemburský, král Svaté říše římské a jeho matkou byla Eliška Přemyslovna, sestra českého krále. Karel se tedy narodil jako dědic trůnu. A to nejen trůnu českého, ale také Lucemburského hrabství. Už jako miminko byl tedy součástí politických kroků svého otce a matky. Eliška Přemyslovna byla sebevědomá žena, která dělala všechno pro dobro Čech. Jan se obával, že bude chtít malého čtyřletého Karla korunovat králem (což nebylo nic neobvyklého), sama se stane jeho opatrovnící a tedy panovnicí a Janovi tak vezme vládu nad Čechami. To nemohl dovolit, a proto malého Karla uvěznil na hradu Křivoklátě, kde strávil téměř tři roky bez matky i otce.

Karel tedy neměl s rodiči jednoduché vztahy. V sedmi letech otec Karla poslal na výchovu do Paříže. Karel se pak s otcem vídal jen občas, natož, aby ho vychovával. A když se vrátil zpátky do Čech, byla už jeho maminka Eliška Přemyslovna mrtvá.

Úkol:

Karlova panovnická síla vycházela mimo jiné z toho, že dobře věděl, kým je a kdo jsou jeho předci. To dokládá například součást korunovačního obřadu, který vymyslel. Budoucí český král se měl v předvečer korunovace poklonit mošně a střevícům Přemysla Oráče, bájeného zakladatele rodu Přemyslovců.

Sestav krátký rodokmen své rodiny. Zeptej se rodičů, babiček a dědečků, kdo byli jejich rodiče a prarodiče, odkud pocházeli a jaké měli povolání, co na nich bylo zajímavé a co rádi dělali. Takový rodokmen může vypadat třeba takhle:

Úkol:

- Co máš na svém městě rád/a? Kde se cítíš příjemně?
- Která část města je pro tebe nejtajemnější, má zvláštní atmosféru?
- Co se ti na tvém městě nelíbí a chtěl/a bys to změnit?
- Co můžeš ty změnit v místě, kde žiješ? Jak konkrétně to uděláš? Pokud můžeš, udělej to!

Zjevení (21)

...

(Anděl) odnesl mě v Duchu na velikou a vysokou horu a ukázal mi Svaté město, Jeruzalém, sestupující od Boha z nebe a zářící Boží slávou. Jsem se podobal nejdražšímu kameni, jako kameni jaspisu jasnému jako křišťál. Měl mohutnou a vysokou hradbu s dvanácti branami, na těch branách dvanáct andělů a napsaná jména dvanácti pokolení synů Izraele. Tři brány byly z východu, tři brány ze severu, tři brány z jihu a tři brány ze západu. Městská hradba měla dvanáct základů a na nich jména dvanácti Beránkových apoštolů.

...

Jeho hradba byla postavena z jaspisu, ale město bylo čisté zlato podobné čistému sklu. Základy městské hradby byly ozdobeny všemi drahokamy: první základ byl jaspis, druhý safír, třetí chalcedon, čtvrtý smaragd, pátý sardonyx, šestý karneol, sedmý chrysolit, osmý beryl, devátý topas, desátý chrysopras, jedenáctý hyacint, dvanáctý ametyst. A těch dvanáct bran bylo dvanáct perel: každá z těch bran byla z jedné perly. Ulice toho města byla ze zlata, čistého jako průhledné sklo.

...

Potom mi ukázal řeku s vodou života, jasnou jako křišťál, tekoucí z Božího a Beránkova trůnu prostředkem ulice toho města. Po obou stranách řeky je strom života, jenž nese dvanáctero ovoce. Ten strom vydává ovoce každý měsíc a jeho listí je k uzdravení národů. A tak již nebude žádné prokletí.

Co je to nebeský Jeruzalém a proč zajímal Karla IV.?

Dobu, ve které žil Karel IV., historikové označují za úpadek středověku. Evropa měla za sebou dobu největší slávy, říše se rozpadaly, katolická církev se hádala, kdo má být papežem, rytíři zapomínali na rytířskou, panny na panenskost, dvořané si libovali v opilosti a sprostárnách. V lidech rostl pocit, že to všechno skončí apokalypsou, že nastane konec světa. Pro tehdejší lid byl konec světa něčím radostným. Znamenalo to nekonečný ráj, nový začátek. Znamenalo to návrat Ježíše Krista na zemi tak, jak ho v Bibli v kapitole Zjevení popsal svatý Jan.

Jan popisuje ráj jako nové město, nebeský Jeruzalém, postavený ze zlata a drahého kamení. Jeho středem protéká řeka a podél ní jsou sady s ovocem, které vyléčí každou nemoc. A takové město chtěl právě Karel IV. vybudovat z Prahy a jejího blízkého okolí. Obraz nebeského Jeruzaléma se objevuje téměř ve všem co postavil, nebo vyrobil:

- Svatováclavská kaple v katedrále svatého Víta, Vojtěcha a Václava.
- Kaple svatého kříže na Karlštejně
- Svatováclavská koruna
- Pražské opevnění

Karel IV. zároveň sbíral relikvie: kusy těl nebo osobní věci lidí, kteří byli po smrti prohlášeni za svaté. Pro středověké křesťany měly relikvie neobyčejný význam. Chodili se k nim modlit a za některými podnikali i daleké poutě. Karel relikvie shromažďoval v Praze. Karel věřil, že když nashromáždí velké množství relikvií a postaví Nové Město pražské jako nebeský Jeruzalém, bude Praha právě tím místem, kde na konci světa sestoupí Kristus zpět na zem. Mnoho obyčejných lidí ho proto obdivovalo a fandilo mu. Ale nemálo lidí ho za to nazývalo kacířem.

Chodil Karel IV. do školy?

Když bylo Karlovi sedm let, poslal ho jeho otec Jan na výchovu do Francie. Karel žil na královském dvoře v Paříži u své tety, manželky francouzského krále, který si malého Karla rychle oblíbil a zařídil mu to nejlepší vzdělání. Na francouzském královském dvoře si vzdělanosti nesmírně cenili. Je známo, že tehdejší následník francouzského trůnu chodil místo v dvořanském šatu v šatech, které tradičně nosili učenci. Tak si vážil svého vzdělání. Karel měl velké štěstí, že vyrůstal právě na tomto dvoře, protože jinde v Evropě nebylo zvykem, aby byl král nějak zvlášť učený. Někteří evropští králové neuměli ani číst a psát. Karel ale číst a psát uměl, a to hned v několika jazycích (latinsky, italsky, francouzsky, německy a česky). Studoval dokonce na pařížské univerzitě - Sorboně. Jeho učitelem byl budoucí papež Klement VI., který naučil Karla milovat filosofii. Všechno, co se ve Francii naučil, zužitkoval ve své vládě, takže přátelství s budoucím papežem pro něj bylo nesmírnou výhodou.

Úkol:

Karel si byl dobře vědom svých schopností a vědomostí a uměl je v pravou chvíli použít.

- Co si myslíš, že je pro tebe nejdůležitější se naučit?
- Co důležitého se naučíš ve škole?
- Co důležitého se naučíš mimo školu?
- Chtěl/a bys studovat v zahraničí? Proč ano, nebo ne? Co o myslíš, že by ti to dalo?

Jaký zážitek byl pro Karla v jeho životě nejdůležitější?

Král Karel vyrostl na pařížském dvoře, kde bylo ve zvyku oddávat se radovánkám nejrůznějšího druhu. To také s chutí dělal i Karel. Přestože byl křesťan a studoval filosofii, dával přednost veselí a divokému životu. Obzvlášť miloval rytířské turnaje. Ale to jen do té doby, než se mu zdál jeden zvláštní sen. Po jakési bitvě se mu zdálo, že k němu přišel anděl a oznámil mu, že v bitvě daleko odsud zemřel francouzský následník trůnu. Protože žil hýřivým, divokým životem, usekli mu v bitvě penis. Karel se zhrozil a zeptal se anděla, jestli měl budoucí král čas na pokání. To znamená, zda měl čas litovat svých špatných činů. “Ano”, řekl anděl, “zemřel až po třech dnech”. Když se Karel probudil, zjistil, že všechno, co se mu zdálo, byla pravda. Uvědomil si, že nechce všechno nechat na poslední chvíli, že nechce dostat jen tři dny na pokání. A tak skončil s bezstarostným životem a začal se naplno věnovat vládnutí a duchovnímu životu. Díky tomu se z něj stal nejvýznamnější panovník té doby.

Nezměnil se ale úplně. Vášen pro rytířské turnaje mu zůstala a stala se mu osudnou. Karel se soubojů účastnil zřejmě tajně. V jednom z nich (bylo mu tehdy 34 let) byl zasažen dřevcem přímo do brady. Náraz byl tak silný, že mu na čtyřikrát zlámal čelist a poranil páteř. Karel byl několik měsíců úplně ochrnutý. Nemohl hýbat ani rukama ani nohama. Přestože ve středověku neznali léky na bolest, neměli ani rentgeny a moderní lékařské nástroje, jako máme dnes, lékaři ho i tak vyléčili natolik, že se znovu hýbal. Jen do konce života nemohl otáčet hlavou a byl shrbený. Středověký král musel být silný a zdravý, nesměl ukázat lidu nemoc ani zranění. Proto se Karel asi rok neukázal na veřejnosti. Věnoval se psaní vlastního životopisu, životopisu svatého Václava a moralit (krátkých příběhů s ponaučením). Jeho zranění ho donutilo se ještě víc zajímat o víru a duchovní život.

Úkol:

- Stalo se ti v životě něco, co tvůj život úplně změnilo? Co to bylo?
- Co v životě pro tebe bylo nejtěžší?
- Stalo se ti něco, na co už nikdy nezapomeneš? Co to bylo?

Měl Karel IV. nějakou životní filosofii?

Karel se inspiroval tehdy moderním duchovním hnutím devotio moderna (v překladu to znamená “nová zbožnost”). Křesťané hlásící se k tomuto hnutí, kladli důraz na osobní modlitbu, četbu Bible a duchovní literatury a meditaci nad nimi. Cílem bylo žít opravdově jako křesťan a mít vzor v Ježíši Kristu. Karel si myšlenky tohoto hnutí vzal velmi k srdci.

V Karlově době bylo běžné, že se církevní moc a světská spolu neustále přely a přetahovaly ve snaze získat co největší vliv. Karel byl ale výjimkou. S církví se nepřel, papež byl jeho přítelem a mnoho jeho panovnických kroků udělal ve spolupráci s církví. Jeho víra tedy nebyla jenom jeho soukromou věcí, ale odrážela se i ve způsobu vlády a ovlivňovala jeho poddané.

Dokážeš přečíst a do našeho dnešního jazyka přeložit věty, které Karel řekl?

Nedopřávejte u sebe místa hněvu, ale mírnosti; neboť mírnost vítězí nad hněvem a trpělivost nad špatností.

Zdržujte se od zla zahálky, aby vás nestáhla svou tíží do prohlubně pekla.

Nebuďte rozmařilí v jídle a v pití, jakož činí ti, jejichž Bohem jest břich a jejichž slávou a koncem jest hromadění hnisu.

Střežte se tudíž všeho hříchu ve věku útlém, neboť malá chyba na začátku velikou bude na konci.

Úkol:

- Vyber si dva Karlovy citáty, které se ti nejvíc líbí a přepiš je tak, aby byly napsány současným jazykem.
- Řid' se těmito citáty aspoň týden. Po týdnu si řekni, co se ti dařilo, co bylo těžké. Rozhodni se, jestli chceš pokračovat dál, nebo si vybrat jiné citáty.

6. Co je to nebeský Jeruzalém a proč zajímal Karla IV.?

Co máš na svém městě rád/a? Kde se cítíš příjemně?

Která část města je pro tebe nejtajemnější, má zvláštní atmosféru?

Co se ti na tvém městě nelíbí a chtěl/a bys to změnit?

Co můžeš ty změnit v místě, kde žiješ? Jak konkrétně to uděláš? Pokud můžeš, udělej to!

7. Mohl Karel milovat všechny své ženy?

*Každý si vybírá svého budoucího manžela nebo manželku podle různých měřítek.
Pro Karla bylo důležité, aby byl sňatek politicky výhodný.*

Jaký by měl být tvůj budoucí manžel nebo manželka?

Jaké vlastnosti by měl/a mít? Proč?

Měly by jí/ho zajímat ty samé věci jako tebe?

8. Jaký byl Karel politik?

Karel řešil mnoho konfliktů diskusí.

Vedl/a jsi v poslední době s někým diskusi? S kým a o čem?

Došli jste v té diskuzi ke kompromisu? A nebo jsi přesvědčil/a toho druhého o svém názoru?

Jak přesvědčit toho druhého o svém názoru, aby diskuse nepřerostla v hádku?

Co to znamená vyjednat kompromis?

Umíš v diskusi ustoupit a uznat svůj omyl? Pokud ano, jak to uděláš?

(nejen)
pro děti a jejich
rodiče

Kdo byl Karel IV.?

Pracovní listina k Divadelní bojovce: Po stopách Karla IV.

VYČŮRAT
A HRÁT!

V Y Š E H R Á T K Y

2016

Jméno:

Příjmení:

Třída:

1. Byl Karel IV. Čech?

Karel IV. byl hrdý na to, že je Přemyslovcem, pocházejícím z Čech.

Odkud pocházíš ty (z jakého města, země)?

Napiš 4 věci, kterých si ceníš na své rodině.

1. 3.

2. 4.

Napiš 4 věci, kterých si ceníš na místě, odkud pocházíš (země, kraj, město).

1. 3.

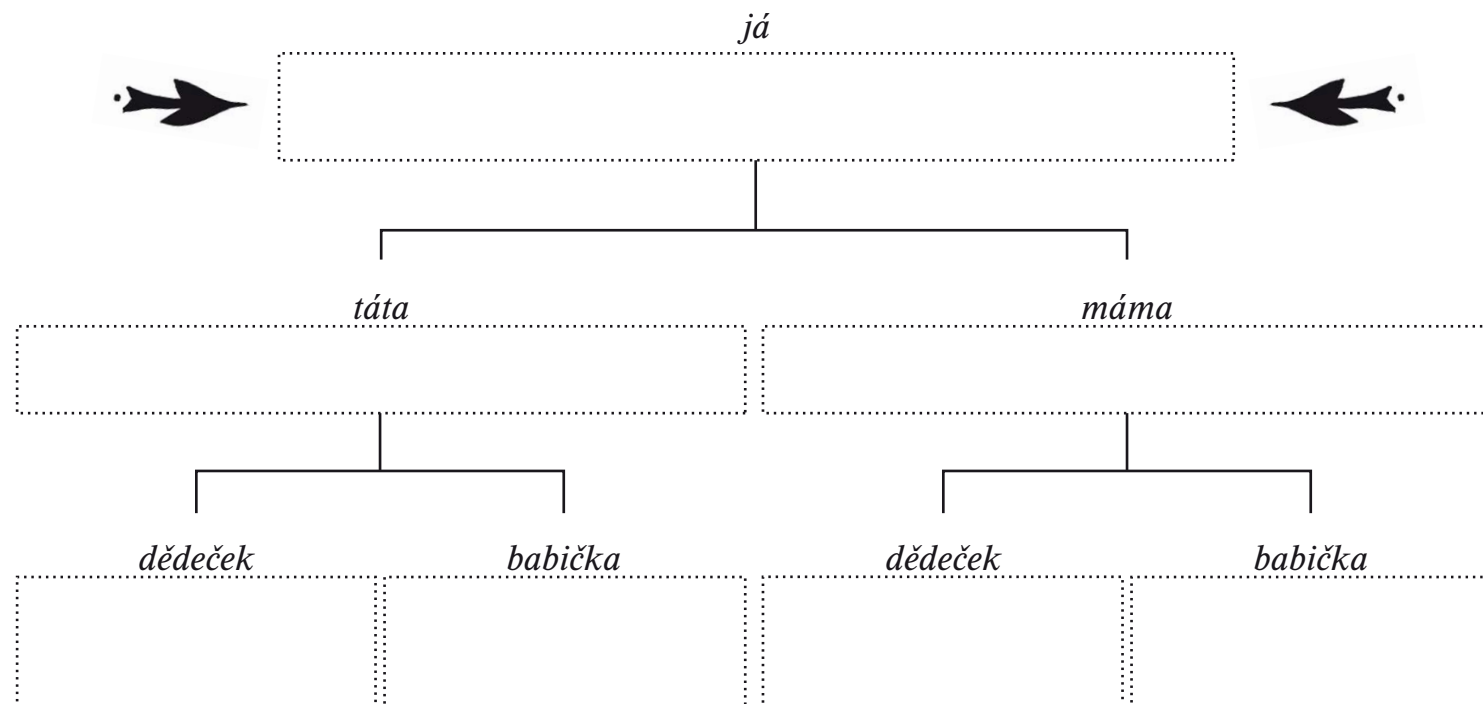
2. 4.

Kde se nejvíc cítíš doma?

Chtěl/a bys tu žít i dál, nebo bys chtěl/a žít někde jinde? Proč?

2. Jaký měl Karel IV. vztah s rodiči?

Sestav rodokmen.

3. Chodil Karel IV. do školy?

Co si myslíš, že je pro tebe nejdůležitější se naučit?

Co důležitého se naučíš ve škole?

Co důležitého se naučíš mimo školu?

Chtěl/a bys studovat v zahraničí? Proč ano, proč ne?

K čemu by ti to bylo dobré, jak by ti to prospělo? Co myslíš, že by ti to dalo?

4. Jaký zážitek byl pro Karla v jeho životě nejdůležitější?

Stalo se ti v životě něco, co tvůj život úplně změnilo? Co to bylo?

Co v životě pro tebe bylo nejtěžší?

Stalo se ti něco, na co do smrti nezapomeneš? Co to bylo?

5. Měl Karel IV. nějakou životní filosofii?

Nedoprávejte u sebe místa hněvu, ale mírnosti; neboť mírnost vítězí nad hněvem a trpělivost nad špatností.

Zdržujte se od zla zahálky, aby vás nestáhla svou tíží do prohlubně pekla.

Nebud'te rozmařili v jídle a v pití, jakož činí ti, jejichž Bohem jest břich a jejichž slávou a koncem jest hromadění hnisu.

Střezte se tudíž všeho hříchu ve věku útlém, neboť malá chyba na začátku velikou bude na konci.

Vyber si dva Karlovy citáty, které se ti nejvíc líbí a přepiš je tak, aby byly napsány současným jazykem.

Řid' se těmito citáty aspoň týden. Po týdnu si řekni, co se ti dařilo, co bylo těžké.